

Nr 188

Utlåtande i anledning av väckta motioner om utredning av formerna för en praktisk-pedagogisk utbildning av blivande universitetslärare.

(2:a avd.)

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lindblom m. fl.* (I: 421) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 513), har hemställts, såvitt här är i fråga, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådant tillägg i direktiven för 1955 års universitetsutredning att formerna för en praktisk-pedagogisk utbildning av blivande universitetslärare ägnas särskild prövning.

Till stöd för detta yrkande har i motionerna anförts huvudsakligen följande.

Den akademiska undervisningens organisationsproblem övervägs f. n. av universitetsutredningen i syfte att pröva nya möjligheter att erhålla en rationell studieordning samt motverka tendenserna till hög studieavbrottsfrekvens och förlängda studietider.

Det är angeläget att utredningen finner en sådan organisationsform av den akademiska undervisningen att ämnesprofessorerna i största möjliga utsträckning befrias från elementärundervisningen och att denna övertages av lärare med licentiat- och docentkompetens. Avskräckande exempel kan även från åren efter 1947 års beslut anföras, där en enda ämnesprofessor med mycket stort studentantal tvingats handleda de studerande så gott som utan hjälp av biträdande lärare. Denna misshushållning med de mest kvalificerade lärarbefattningarnas innehavare — som kunnat noteras ej minst vid fackhögskolorna — måste upphöra.

De pedagogiska formerna för den akademiska undervisningen har efter hand reformerats. Alltjämt bedrivs dock en onormalt stor del av utbildningen av blivande lärare på magisternivå som föreläsningar utan möjlighet för de studerande att genom frågor eller diskussion aktivt tillgodogöra sig universitetslärarnas erfarenhet. Även sedan lärarutbildningen genom de praktiska lärarkursernas utbyggnad och den första lärarhögskolans tillkomst fått en mera ändamålsenlig avslutning bör likväl magisterstudierna mer än hittills inriktas på de blivande lärarnas pedagogiska skolning. Det förefaller därvid som om de erfarenheter som framkommit i samband med folkskollärarnas vidareutbildning vid seminarier och universitet, skulle utgöra en grund för fortsatt verksamhet. Sålunda har t. ex. de ettbetygskurser i nordiska språk och litteraturhistoria, som innevarande läsår anordnats vid Stockholms högskola för blivande ämneslärare i modersmålet, fått en form som i mycket avviker från den traditionella undervisningen i dessa ämnen. Ett intimt samarbete mellan lärarkårerna i närbesläktade ämnen har härvid liksom på flera andra håll framtingats och uteslutande varit av godo.

Vi vill också fästa uppmärksamheten på att studiet av vuxenpedagogikens problem inom folkundervisningen på sistone gjorts till föremål för vetenskapligt studium även i vårt land och att resultaten därifrån bör övervägas inom de akademiska undervisningsnämnderna.

De särskilda behoven av pedagogisk utbildning för dem som avser att själva vinna tjänst som universitetslärare på docent- och professorsnivåerna borde enligt vår mening ha uppmärksamrats i direktiven för universitetsutredningen. Medan samhället kräver pedagogisk specialutbildning för alla lägre lärarkategorier kan ordinarie universitetslärarbefattningar alltså vinna utan praktisk lärarerfarenhet. Det vore givetvis felaktigt att från professorer och docentbefattningar utestänga sådana eminenta begåvningar som till äventyrs icke besitter pedagogisk lämplighet. Deras vetenskapliga kapacitet bör emellertid tillföras universiteten genom inrättande av rena forskarbefattningar, vilket vi ur andra synpunkter betonat i närmast föregående avsnitt av detta kapitel.

För vinnande av ordinarie docentur, laboratur, preceptor och professor, förenad med undervisningsskyldighet, bör fordras att sökande genomgått en termins praktisk lärarkurs vid lärarhögskolan. Huruvida denna lämpligen skall inarbetas i studiegången mellan licentiatexamen och doktorsgradens vinnande eller komma efter nämnda tidpunkt förefaller oss vara en öppen fråga. Likaså torde det böra ytterligare övervägas huruvida betyg från sådan lärokurs skall avges och om det i så fall skall utgöra merit för sökande till ordinarie universitetslärartjänst. Denna praktiska lärarkurs bör utöver syftet att bibringa blivande universitetslärare grundläggande kunskap i pedagogisk psykologi samt i vuxenpedagogik även kunna fungera som ett forum för försök med nya former av akademisk undervisning. Om de i kursen deltagande licentiaterna eller doktorerna under erfarna handledares överinseende får leda seminarieövningar och laborationer med övningsgrupper bestående av studenter från universitet och högskolor bör småningom en betydande erfarenhetsfond skapas som kan komma den akademiska undervisningen till godo över hela linjen. Vi föreslår alltså att formerna för denna praktiska universitetslärarkurs utredes av universitetsutredningen i nära samråd med kanslersämbetet och lärarhögskolans ledning.

Statsutskottet har i vederbörlig ordning inhämtat yttranden i ärendet av *kanslern för rikets universitet*, efter hörande av vederbörande universitets- och högskolemyndigheter, och av *styrelsen för lärarhögskolan* i Stockholm. Sammanställning av dessa utlåtanden är såsom bilaga fogad vid detta utlåtande (*Bilaga*).

Utskottet. I likhet med de i ärendet hörda myndigheterna vill utskottet understryka angelägenheten av att de kvalificerade akademiska lärarkrafterna på bästa sätt utnyttjas.

I de avgivna remissyttrandena ha olika uppfattningar kommit till uttryck beträffande det i motionerna I: 421 och II: 513, såvitt här är i fråga, framställda yrkandet. Sålunda ha de teologiska och medicinska fakulteterna i Lund, det större akademiska konsistoriet i Göteborg — under åberopande av den ståndpunkt de medicinska och filosofiska fakulteterna intagit i ärendet — och den matematisk-naturvetenskapliga sektionen i Uppsala ställt sig avvisande till en utredning angående formerna för praktisk-pedagogisk utbild-

ning av blivande universitetslärare, medan de övriga akademiska myndigheterna — i den mån de tagit ställning till problemet — kanslern för rikets universitet och styrelsen för lärarhögskolan tillstyrkt utredning i ärendet eller i varje fall icke haft något att erinra mot att en dylik utredning kommer till stånd. Vissa av de myndigheter, som ställt sig positiva härtill, ha emellertid intagit en kritisk ståndpunkt till de i motionerna uppdragna riktlinjerna. Flera av remissinstanserna ha ansett att spörsmålet angående praktisk-pedagogisk utbildning av blivande universitetslärare redan låge inom det 1955 års universitetsutredning givna uppdraget.

I likhet med kanslern för rikets universitet, styrelsen för lärarhögskolan och flertalet av de övriga remissinstanserna finner utskottet motiverat att den i motionerna I: 421 och II: 513, såvitt här är i fråga, begärda utredningen kommer till stånd och att de i samband med berörda utbildningsproblem stående spörsmålen bli förutsättningslöst prövade och allsidigt belysta. Enligt utskottets mening torde ifrågavarande uppdrag lämpligen bära anförtros åt 1955 års universitetsutredning. Skulle bedömandet av omförmälda frågor icke anses redan nu ligga inom ramen för universitetsutredningens uppdrag, förutsätter utskottet att erforderlig komplettering av direktiven för utredningen kommer att meddelas.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 421 och II: 513 — såvitt här är i fråga — anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning i av utskottet angivna avseenden.

Stockholm den 20 november 1956

På statsutskottets vägnar:

KARL WARD

Närvarande: se under utlåtandet nr 192.

Yttranden**över motionerna I: 421 och II: 513, såvitt de avse praktisk-pedagogisk utbildning av blivande universitetslärare***Uppsala universitet*

Teologiska fakulteten, som icke är övertygad om att de i motionen uppdragna riktlinjerna utgöra den bästa lösningen av universitetsundervisningens pedagogiska problem, vill likväl förorda att frågan för prövning överlämnas till 1955 års universitetsutredning.

Juridiska fakulteten

Fakulteten finner det önskvärt, att akademiska lärare bibringas en viss pedagogisk träning. Lämpligen torde detta för fakultetens del kunna ske, såsom också redan förekommer, genom råd och anvisningar av ämnesläraren eller äldre kolleger. Det kan väl tänkas lämpligt, att något intensifiera denna handledning, eventuellt genom att härför anlita särskilda, erfarna handledare. Däremot måste fakulteten finna det innebära ett onödigt för att icke säga orimligt tidsslöseri att fordra, att fakultetens lärare skola hava genomgått en termins praktisk lärarkurs vid lärarhögskolan.

Medicinska fakulteten tillstyrker den föreslagna ändringen i direktiven för 1955 års universitetsutredning men vill redan nu uttala, att enligt dess mening det av motionärerna föreslagna kravet på en termins praktisk lärarkurs vid lärarhögskolan för vinnande av ordinarie lärarbefattning inom medicinsk fakultet torde leda till orimliga konsekvenser.

Humanistiska sektionen har överlämnat en av professorn Sjöstrand uppgjord promemoria i ämnet och i huvudsak anslutit sig till vad däri anförts under betoning av att enligt sektionens mening den föreslagna pedagogiska utbildningen icke borde förläggas till lärarhögskolan i Stockholm. Av promemorian inhämtas följande.

I princip synes man böra vara intresserad av förslaget om att vidtaga åtgärder rörande universitetslärarnas pedagogiska utbildning. Av vikt är emellertid i detta sammanhang, att forskarbegåvningarna i enlighet med motionens egen framställning inte blir hindrade, därest de skulle visa sig sakna pedagogisk fallenhet. I vilken utsträckning särskild utbildning kan förvandla vissa forskartyper till goda pedagoger, är nämligen ännu inte undersökt. Ett tillräckligt antal forskarbefattningar (professurer och docenturer) måste därför uttryckligen garanteras. Även om så blir fallet, torde det emellertid inte vara möjligt att av blivande akademiska lärare fordra en termins praktisk lärarkurs vid lärarhögskola. Ty därest denna utbildning förläggs till tiden före disputationen, innebär en sådan specialiserad skolning en alltför stor risk för en person, som ännu knappast kan vara

säker på att han kommer att verka som universitetslärare. Detsamma gäller mutatis mutandis för dem, som har disputerat. En docentur innebär ingen garanti för framtida livsgärning vid universiteten. Vad skall alltså de personer göra, som genomgått ifrågavarande specialinriktade pedagogiska utbildning: begära dispens för lektorat eller genomgå en ny utbildning? Båda alternativen är lika ovälkomna.

Till detta kan läggas, att lärarhögskolorna torde bli alltför engagerade av sina egentliga uppgifter för att ha möjlighet åtaga sig en ny och sannolikt ganska betungande sådan. Dessutom torde lärarhögskolorna varken personellt eller i övrigt ha de möjligheter, som den åsyftade pedagogiska skollningen förutsätter. Det måste här nämligen komma att gälla många gånger ytterst speciella undervisningsproblem.

Det torde därför vara bättre att i stället tänka sig den blivande universitetslärarens pedagogiska utbildning förlagd till universiteten. Dessa har pedagogiska institutioner med sakkunnig personal. Vid universiteten finns i varje ämne de fackmän, vilkas erfarenheter måste utnyttjas, då man vill förbättra de blivande universitetslärarnas undervisningsskicklighet. Det finns vidare ett tillräckligt antal pedagogiska lektorer för att den praktisk-pedagogiska förfarenheten i allmänhet skall vara representerad i mer än behövlig utsträckning. En successiv utbildning av universitetens amanuens- och assistentpersonal skulle med dessa resurser vara möjlig att åstadkomma, därest blott de ekonomiska förutsättningarna för deras utnyttjande skapas. En sådan utbildning skulle också bli placerad på ett lämpligare åldersstadium och vid en tidpunkt av studierna, då formbarheten torde vara större än längre fram. Det finns många pedagogiska olater, som blott är resultatet av tradition och slentrian. Ju förr man därför ingriper mot dem, desto lättare måste det vara att åstadkomma någonting nytt. Den successiva utbildning, som ovan antytts, kunde säkerligen innehålla vissa för alla gemensamma synpunkter men därutöver mera speciella och för skilda fakulteter specifika moment.

Emellertid torde alla hithörande problem böra bli föremål för prövning. Intet finns därvid att erinra mot, att uppgiften anförtros åt 1955 års universitetsutredning i samråd med universitetskanslern. Däremot är det onödigt, att lärarhögskolan inkopplas. I dess ställe synes pedagogisk sakkunskap från universiteten vid sidan av redan nämnda instanser böra ifrågakomma.

Matematisk-naturvetenskapliga sektionen

Sektionen vill framhålla, att en effektiv avlastning av elementärundervisningen från professorerna i regel kräver ökad tillgång på docenter eller biträdande lärare med docentkompetens, om icke en betänklig sänkning av undervisningens nivå skall riskeras.

Beträffande motionärernas förslag om genomgång av en termins praktisk lärarkurs vid lärarhögskolan som obligatorisk fordran för vinnande av ordinarie docentur, laboratur, preceptur och professur, förenad med undervisningsskyldighet, måste sektionen däremot ställa sig avvisande. Sektionens olika läroämnen ha i allmänhet behov av en så specialiserad undervisningsmetodik, utvecklade under och anpassade för den akademiska undervisningens speciella behov inom just det ämne undervisningen gäller, att det synes sektionen föga sannolikt att det vid lärarhögskolan kommer att finnas handledare med tillräckliga kunskaper inom de olika ämnenas undervisningsmetodik för att kunna meddela en lika god undervisning och handledning som den som nu meddelas vid universitetet i konsten att un-

dervisa inom sektionens speciella ämnen i form av föreläsningar, seminarieövningar, laborationer, exkursioner m. m. Sektionen hyser därför allvarliga farhågor att den föreslagna obligatoriska terminen vid lärarhögskolan endast skulle bli en meningslös och kostsam försening av de blivande akademiska lärarnas redan förut långa och dyrbara utbildning. Sektionen vill dessutom erinra om att på det högre akademiska stadiet den enskilda undervisningen, anpassad efter varje lärjunges eller lärjungegrupps speciella forskningsproblem, spelar och måste spela en mycket väsentlig roll, sannolikt den viktigaste i hela universitetsundervisningen, och att denna enskilda undervisning kräver icke endast sakliga utan även pedagogiska kvalifikationer av helt annat slag än de som torde kunna förvärfvas vid en lärarhögskolas mera schablonmässigt pedagogiska utbildning. Man får ej bortse från att universitetsundervisningen har en helt annan karaktär än skolundervisningen. Vidare måste man fråga sig hur den studerande skall kunna på det stadium, som här avses, förutse, huruvida han kommer att ägna sig åt akademisk lärarverksamhet. Att avbryta avhandlingsarbetet en termin för den föreslagna pedagogiska utbildningen är uppenbart olämpligt. Att förlägga utbildningen till tiden efter disputationen kommer att innebära försening av anställning som docent.

På grund av vad ovan anförts måste sektionen bestämt avstyrka förslaget om en termin vid lärarhögskolan som obligatoriskt villkor för vinnande av akademisk lärarbefattning.

Då sålunda enligt sektionens mening behovet av praktisk-pedagogisk utbildning av universitetslärare bäst tillgodoses av universiteten själva, finner sektionen det i motionen äskade tillägget till direktiven för 1955 års universitetssakkunniga icke vara erforderligt.

Större akademiska konsistoriet hänvisar till vad vederbörande fakulteter och sektioner anför.

Lunds universitet

Teologiska fakulteten

Den i riksdagsmotionerna föreslagna ordningen betecknar ett bestämt avsteg från hittillsvarande praxis, eftersom i varje fall beträffande professur enligt gällande universitetsstatuter enbart graden av vetenskaplig skicklighet är befodringsgrund. Fakulteten har för sin del icke funnit någon olägenhet ur pedagogisk synpunkt förknippad med denna ordning.

De krav på lärarskicklighet, som nu ställas på personer, som önska förordnande som docent, ha visat sig fullt tillräckliga. Erfarenheten av nu gällande ordning ger därför icke fakulteten anledning att för framtiden önska pedagogisk specialutbildning av sina lärarkrafter, i synnerhet som denna skulle ytterligare förlänga en redan nu lång utbildning.

Juridiska fakulteten

Fakulteten finner det tvivelaktigt, huruvida en pedagogisk specialutbildning av det slag, som i motionerna föreslås och som i första hand avser att utbilda för undervisning av barn och ungdom, skulle vara behövlig för lärare inom juridiska fakulteten.

Fakulteten finner det emellertid icke omotiverat, om i den pågående universitetsutredningen även problemet om akademiska lärares utbildning i vuxenundervisningens metodik bleve föremål för en förutsättningslös prövning.

Medicinska fakulteten

Fakulteten har icke blivit övertygad om motionärernas åsikt att för vinnande av ordinarie befattning som docent, laborator, preceptor eller professor bör fordras, att sökande genomgått en termins lärarkurs vid lärarhögskola. Redan nu gällande bestämmelser medgiva möjlighet att ålägga sökande till ifrågakvarande befattningar att undergå lärarprov, genom vilka de ha att styrka sin förmåga att meddela undervisning. Ett obligatoriskt krav på en termins pedagogisk utbildning skulle, såvitt fakulteten finner, onödigtvis förlänga studierna utan att de garantier i fråga om lärarskicklighet, som motionärerna åsyfta, därigenom lämnas.

Fakulteten får i anledning härav framhålla, att den icke finner något behov av i motionen avsedd utredning föreliggande för befattningar tillhörande fakulteten.

Humanistiska sektionen

Rörande behovet av pedagogisk utbildning för dem, som avse att vinna tjänst som universitetslärare på docent- och professorsnivåerna vill sektionen hänvisa till universitetsstatuternas stadganden om lärarprov, varigenom sökande av docent-, preceptors- (och motsvarande) och professorsbefattning har att dokumentera sin förmåga att meddela vetenskaplig undervisning. Sektionen vill även framhålla, att den i yttranden den 30 november 1951 och den 10 september 1954 kraftigt understrukt, att vissa sidor av undervisningsskicklighet, som ej alltid eller sällan kommer fram vid lärarprov, såsom förmågan att handleda studenterna och stimulera dem till självständiga studier, skickligt ledande av seminarieövningar etc. bör starkare än tidigare varit fallet framhåvas som merit för sökande.

Sektionen anser liksom motionärerna, att pedagogisk utbildning är nödvändig för universitetslärare, men ifrågasätter starkt, om denna utbildning kan vinnas på den av motionärerna föreslagna vägen. Den akademiska undervisningen är i allt väsentligt så särpräglad och artskild från vanlig skolundervisning, att lärarhögskolans lärare med största sannolikhet endast i undantagsfall torde ha nödiga teoretiska och praktiska förutsättningar att handha de blivande universitetslärares pedagogiska skolning. Det bör enligt sektionens mening utredas, i vad mån och på vad sätt utbildningen kan ske ändamålsenligare och för såväl det allmänna som den enskilde billigare genom att den förlägges till universiteten dels för de enskilda ämnena i anslutning till seminarier och institutioner ävensom genom utbyggnad av ämneskonferenserna inför universitetskanslern, dels gemensamt. En sådan anordning torde verksamt bidra till skapande av nya former av akademisk undervisning.

Sektionen vill även framhålla, att motionärerna, när de »fästa uppmärksamheten på att studiet av vuxenpedagogikens problem inom folkundervisningen på sistone gjorts till förmål för vetenskapligt studium även i vårt land och att resultaten därifrån böra övervägas inom de akademiska undervisningsnämnderna», tydligen inte tillräckligt beaktat de fundamentala skillnaderna mellan deltagarna i folkundervisningens studiecirklar och studenter å ena sidan samt mycket elementär undervisning och vetenskaplig undervisning å den andra. För övrigt ger ett närmare studium av såväl den svenska som den utländska litteraturen i vuxenpedagogik klart vid handen, att undersökningarna på detta relativt nya forskningsområde anmärkningsvärt ofta inte fylla strängt vetenskapliga krav och att deras resultat äro osäkra och utan större betydelse i detta sammanhang, eftersom de inte synas tillföra den akademiska undervisningen något nytt av större värde.

Enligt motionärernas åsikt bör »praktisk lärarkurs för blivande universitetslärare» även bibringa »grundläggande kunskap i pedagogisk psykologi». I och för sig måste sådan kunskap anses vara av icke ringa värde för akademiska lärare. Men inom filosofiska fakulteten har flertalet av dessa avlagt filosofisk ämbetsexamen och därför måst studera pedagogisk psykologi. Litteraturkursen för lägsta betyget i examensämnet pedagogik innehåller för närvarande mera pedagogisk psykologi än kursen teoretisk pedagogik vid lärarhögskolan enligt av riksdagen godkänt förslag till dennas utformning. Vid sådant förhållande skulle blivande universitetslärare, som avlagt filosofisk ämbetsexamen, inte heller få lära något mera väsentligt nytt i pedagogisk psykologi under praktisk lärarkurs vid lärarhögskolan.

Under hänvisning till vad ovan anförts förordar sektionen utredning av möjligheterna för pedagogisk utbildning av blivande universitetslärare med beaktande av här anförda synpunkter.

Matematisk-naturvetenskapliga sektionen instämmer i de av juridiska fakulteten i ärendet framförda synpunkterna.

Större akademiska konsistoriet

Konsistoriet finner enligt hittillsvarande erfarenhet att den undervisning som meddelas av universitetets lärare av skilda kategorier i stort sett fyller skäligen anspråk ur pedagogisk synpunkt. Det är emellertid möjligt att i någon utsträckning en ökad effektivitet av undervisningen skulle kunna uppnås om blivande eller nytillträdande lärare erhöle särskild utbildning eller handledning såsom undervisare vid vetenskapliga studier, utöver vad nu i många fall förekommer. Härvid bör framhållas, att den metodik som utvecklats för undervisning av barn och ungdom eller för undervisning av vuxna inom folkbildningsarbetet icke lämpligen kan användas vid akademisk undervisning, som avser handledning vid självständiga vetenskapliga studier. Såväl för att säkerställa denna karaktär av en eventuell utbildning av universitetslärare som av kostnadsskäl bör sådan utbildning, om den anses nödig, äga rum vid universitetet.

Konsistoriet anser lämpligt att en förutsättningslös utredning kommer till stånd genom 1955 års universitetsutredning eller annat därför kvalificerat organ.

Göteborgs universitet

Medicinska fakulteten

Fakulteten vill kraftigt framhålla, att det föreligger en avsevärd principiell skillnad i arbetsuppgifter mellan å ena sidan lärare vid skolor syftande till en elementär utbildning upp till studentexamen och liknande och å andra sidan universitetslärare. Den högre skolutbildning, som leder till studentexamen är en förberedelse för det självständiga arbete, som man nödvändigtvis måste kräva av universitetsstudenten. I motsats till skolans lärare varken kan eller bör universitetsläraren utöva daglig övervakning och kontroll av studierna, icke heller skall han leda eleven steg för steg, klass för klass fram till en åsyftad slutexamen. För universitetsstudenten ersättes den kunskapsförmedlande läraren i hög grad av facklitteraturen — det må nu gälla vetenskapliga läroböcker, specialarbeten eller facktidskrifter.

Universitetsläraren är en rådgivare och handledare vid studentens självstudier och utövar genom tentamina kontroll av hans kunskaper. Detta är en viktig del av universitetslärarens arbete, men hans främsta uppgift lig-

ger på ett annat plan. Det väsentliga och enda verkligt nödvändiga är att universitetsläraren utgör den personliga och omedelbara kontakten mellan studenten och den vetenskapsgren han representerar. I sin dagliga gärning på seminarier, i bibliotek, i laboratorier, på institutioner och kliniker levandegör han sitt specialämne; en universitetslärare är en vetenskapsman, som i sitt vetenskapliga arbete är omgiven av studenter.

I den akademiska undervisning, som på så sätt bedrivs, deltaga också de vetenskapsidkare, som arbeta på sin högre utbildning. Det torde vara ytterst sällsynt, att en person, kompetent att söka docentur, icke redan tidigare varit aktivt engagerad i den akademiska undervisningen vid kurser, seminarier, laboratorier eller kliniker.

Den föreläsningsverksamhet och annan direkt undervisning, som interfolierar och stöder den egentliga akademiska handledningen, har sitt största värde icke i kunskapsförmedling utan däri, att den bidrager till att presentera den enskilde forskaren och hans särskilda sätt att uppleva och behandla sin specialitet. Detta innebär en pedagogisk verksamhet, som icke alltid följer de regler, som anses eftersträvandvärda i skolundervisning för barn eller vuxna. I gengäld erbjudas universitetsstudenterna en rik variation av olika forskarpersonligheters individuella framställning av sina forskningsområden och fackämnen, deras eget sätt att nalkas vetenskapliga problem och deras egen uppfattning av vad som är centralt och perifert. Självfallet förutsätter en sådan akademisk undervisning, att studenten i viss mån kan tänka själv — hittills har det ju också varit meningen.

Om man också måste förutsätta mycket stora olikheter mellan skilda universitetslärares verksamhetsformer, är det dock en gemensam fordran som är helt ofrånkomlig: universitetsläraren måste vara vetenskapsman, endast i denna egenskap kan han vara kontaktman mellan studenterna och vetenskapen. Denna egenskap förvärfvas icke vid någon lärarhögskola utan i det vetenskapliga arbetet.

Vid universiteten ha alltid funnits några lärare med klena utförsgåvor. Det har också funnits lysande vältalare och prominenta undervisare långt innan någon funnit på termen »vuxenpedagogik». Fakulteten tror icke att proportionen mindre goda och lysande lärare kommer att ändras genom någon termins lärarhögskoleutbildning.

Med hänvisning till vad som ovan anförts beträffande den principiella olikheten mellan en akademisk lärare och en lärare på skolstadiet finner fakulteten, att kravet på lärarhögskolekurs som kompetensvillkor för docent- och högre befattning är icke blott onödigt utan direkt olämpligt, bl. a. därför att det skulle medföra en förlängning av utbildningstiden till förfång för vetenskaplig verksamhet. Den allra största olägenheten med förslaget ligger däri att ett dylikt krav utan tvekan skulle avhålla dugliga forskare att över huvud taget söka akademisk lärarbefattning. Den vetenskapliga eliten skulle i stället söka sig till rena forskningstjänster och till laboratorier, institutioner och kliniker utanför universiteten. Inte minst i fråga om medicinska ämnesområden är det verklighetsfrämmande att tänka sig, att forskare skulle lämna institutioner och kliniker för att genomgå en lärarkurs.

Fakulteten finner, att universitetsundervisningens förbättring är beroende av en effektivisering och utökning av de vetenskapliga resurserna och icke av pedagogiska kurser för vetenskapsmän. Fakulteten ställer sig därför avvisande till förslaget om särskild prövning av formerna för en praktisk-pedagogisk utbildning av blivande universitetslärare.

Filosofiska fakulteten

Fakulteten vill livligt instämma i motionärernas uttalande, att misshushållning med kvalificerade akademiska lärarkrafter måste upphöra. Det enda och självklara botemedlet är inrättande av erforderligt antal nya lärarbefattningar av de kategorier, som i skilda ämnen kunna anses erforderliga. Fakulteten kan emellertid ej förbehållslöst dela motionärernas uppfattning om angelägenheten av att ämnesprofessorerna i största möjliga utsträckning befrias från elementärundervisningen. Vid vissa högskolor, inom vissa fakulteter och inom vissa undervisningsämnen kan detta vara ett angeläget önskemål, men som en generell regel gäller det ingalunda. Inom de humanistiska disciplinerna råder i allmänhet det förhållandet, att professorerna i första hand tagas i anspråk för den mest kvalificerade undervisningen, d. v. s. på forskarstadiet, men att de både av hänsyn till undervisning och till forskarrekrutering böra ha kontakt med undervisningen för lägre examina.

I 1945 års universitetsberednings betänkande II (SOU 1946: 81) ha de akademiska undervisningsformerna varit föremål för utredning. I likhet med naturvetenskapliga forskningskommittén kom universitetsberedningen fram till ståndpunkten, att de akademiska lärarna böra tillerkännas största möjliga frihet vid valet av pedagogiska metoder. Det visade sig icke möjligt att göra generella, för alla fakulteter och ämnen giltiga rekommendationer beträffande undervisningsformerna. De undersökningar, som 1955 års universitetsutredning, enligt vad fakulteten har sig bekant, för närvarande bedriver rörande undervisningsbehovet i olika ämnen, komma säkerligen att ge liknande resultat. Det vore med hänsyn härtill synnerligen olyckligt, om universitetslärarna skulle åläggas att i något avseende följa ensartade riktlinjer i sin undervisning.

Beträffande motionärernas förslag, att blivande universitetslärare böra åläggas genomgå praktisk lärarkurs vid lärarhögskolan, nödgas fakulteten konstatera, att förslaget vittnar om en anmärkningsvärd brist på kännedom om elementära fakta rörande såväl lärarhögskolans tilltänkta uppgifter och organisation som universitetsundervisningens arbetsvillkor. Lärarhögskolan kommer icke att i något avseende vara utrustad för annan pedagogisk handledning än sådan, som avser skolundervisning. Vad beträffar den akademiska undervisningen, ligger det i dess natur, att den oavslutligt måste experimentera med sådana former, som äro bäst ägnade att skänka orientering om vetenskapens nuläge i skilda discipliner. Den undervisning, som officiellt bokföres som föreläsningar, seminarieövningar, kurser m. m., företer i verkligheten vitt skiftande former i olika ämnen. Härav följer, att ingen kan äga kompetens att organisera universitetsundervisning i en vetenskap utan att själv vara aktiv forskare på hög nivå inom denna vetenskap. Den pedagogiska forskningens målsmän torde också med bestämdhet avvisa tanken, att de skulle kunna övertaga ansvaret för utformningen av vetenskaplig undervisning inom någon annan disciplin än sin egen. Beträffande utbildningen av läroverkslärare vid de filosofiska fakulteterna fastslog 1945 års universitetsberedning såsom oomtvistligt, att de fria universitetsstudierna äro den utbildningsform, som är bäst ägnad att skapa självständiga, kringssynta och kulturellt givande lärare. Fakulteten delar helt denna uppfattning, som även nyligen rönt oreserverad anslutning från dess studenters studieråd. De av motionärerna nämnda ettbetygskurserna i nordiska språk och litteraturhistoria vid Stockholms högskola äro tillkomna för att i nuvarande bristsituation på kortast möjliga tid ge blivande modersmålslärare en nödortftig utbildning och kunna alltså icke tjäna som mönster för akademisk undervisning.

Med hänsyn dels till att de akademiska undervisningsformerna för ej länge sedan utretts och för närvarande äro föremål för utredning, dels ock till att motionärernas tankar och förslag i ärendet förefalla i förvånande grad öoverlagda och oinitierade, avstyrker fakulteten med bestämdhet motionerna i här berörda avsnitt.

Större akademiska konsistoriet åberopar innehållet i de av medicinska och filosofiska fakulteterna avgivna yttrandena.

Karolinska institutet

I motionen framhålles allmänt betydelsen av att ämnesprofessorerna avlastas i största möjliga utsträckning från elementärundervisning och att denna lägges på lärare med licentiat- och docentkompetens. Håri instämmer lärarkollegiet vid karolinska institutet principiellt. Detta är en fråga om proportionen mellan antalet lärare och studenter, vilken i vårt land ej är lyckligt avvägd. De akademiska lärarnas antal är för litet i förhållande till studenternas. Kollegiet finner det angeläget, att denna viktiga fråga beaktas av den nuvarande universitetsutredningen.

Motionärerna finna, att i direktiven för universitetsutredningen behovet av pedagogisk undervisning för dem, som avse att vinna tjänst som universitetslärare i docent- och professorsnivåerna, icke beaktats. De hemställa därför att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anholder om sådant tillägg i direktiven för de år 1955 utsedda universitetssakkunniga att formerna för en praktisk-pedagogisk utbildning av blivande universitetslärare ägnas särskild prövning. Vid karolinska institutet har behovet av pedagogisk undervisning varit kännbart. Det visar sig exempelvis vid lärarprov för docentur att elementära pedagogiska krav ej alltid uppfyllas på grund av att vederbörande icke har lärarvana. Det skulle vara av stort värde om en undervisning för docenter, biträdande lärare och amanuenser, som ha att handleda studenter, kunde organiseras. Vid institutet kunde detta ske genom en årligen upprepade frivillig kurs som borde vara främst praktiskt-pedagogiskt inriktad och innefatta t. ex. talteknik, demonstrationsövningar och systematisk disposition av en framställning för att göra den pedagogiskt effektiv för det avsedda auditoriet.

Lärarkollegiet vill, med hänvisning till vad ovan anförts, varmt tillstyrka bifall till det i motionen ställda yrkandet.

Stockholms högskola

Rektorsämbetet vid högskolan ser med stor glädje det intresse för universiteten och högskolorna, varom motionen här vittne, ett intresse som även särskilt inriktats på Stockholms högskola och dess aktuella problem. Den under det remitterade avsnittet av motionen behandlade frågan, nämligen den akademiska undervisningen, tillhör de mest betydelsefulla inom universiteten. Det torde icke behöva särskilt framhållas att de pedagogiska problem som äro förknippade med den akademiska undervisningen ingalunda varit bortglömda eller försummade inom universiteten och högskolorna hittills. Bristen på lärare och kursanslag har emellertid i många fall lagt hinder i vägen för att pröva undervisning i andra former än de gängse. När en professor ensam har att svara för undervisning och utbildning av många tiotal, för att icke säga hundratal av studenter på olika stadier har det givetvis icke varit möjligt för honom att ge alla dessa en sådan undervisning som skulle ha varit den mest ändamålsenliga. Under de allra senaste

åren har emellertid rikligare anslag stått till förfogande, och då har även exempelvis gruppundervisning för smärre grupper och med anlåtande av yngre lärare organiserats i åtskilliga ämnen, exempelvis 1-betygskurserna i nordiska språk och litteraturhistoria, vilka berörts i motionerna. Härvidlag har i viss mån kontakt hållits med universitetsutredningen, och rektorsämbetet har varit av den uppfattningen att de vittsyftande direktiv som lämnats utredningen även inkluderat en förutsättningslös utredning av de rent praktisk-pedagogiska frågorna. Skulle emellertid ett förtydligande på denna punkt anses erforderligt vill rektorsämbetet givetvis tillstyrka att de i motionen påyrkade direktiven även ges.

Tandläkarhögskolan i Stockholm

Lärarkollegiet vid högskolan får erinra därom, att kollegiet vid olika tillfällen fäst uppmärksamheten vid att professorerna, ej minst vid fackhögskolorna, i största möjliga utsträckning borde befrias från den elementära undervisningen och i stället få använda sin tid till sammanfattande föreläsningsserier, seminarieledning, forskningsundervisning och egen forskning.

Vad därefter angår de pedagogiska formerna för undervisningen innebär den nu vid högskolan tillämpade studieplanen, att den äldre föreläsning-metodiken i stor omfattning ersatts med seminarieundervisning, laboratoriedemonstrationer med tests samt kliniska journalstudier.

Vidkommande slutligen särskilt pedagogisk utbildning under en termin vid läraryhögskolan för blivande akademiska lärare, vilken även skulle fungera som forum för försök med nya former för fackhögskolornas undervisning, finner lärarkollegiet förslaget härom intresseväckande.

Tandläkarhögskolan i Malmö

Lärarkollegiet vid högskolan finner motionens förslag om pedagogisk utbildning för universitets- och högskolelärare på docent- och professorsnivåerna beaktansvärt. Förutom att en fast form för lärarmeritering härigenom kunde ges skulle också de i motionen påpekade möjligheterna till rationalisering och utveckling av undervisningsformerna kunna vinnas. Den nuvarande bristfälliga lärarmeriteringen för fackskolelärare skulle kunna ersättas med en ordnad utbildningsgång.

Lärarkollegiet vill sålunda för sin del understryka värdet av de i motionen föreslagna åtgärderna.

Kanslern för rikets universitet

Enligt min mening synes med de vittsyftande direktiv, som lämnats 1955 års universitetsutredning, hinder icke böra möta för utredningen att jämväl till prövning upptaga de i motionerna I: 421 och II: 513, såvitt här är i fråga, berörda frågorna angående praktisk-pedagogisk utbildning av blivande universitetslärare. Skulle det likväl befinnas att dessa frågor falla utanför utredningens uppdrag har jag icke något att erinra mot att direktiven kompletteras på denna punkt, då det synes mig vara av värde att få frågorna förutsättningslöst prövade och allsidigt belysta. Jag anser mig dock böra redan på ärendets nuvarande ståndpunkt bestämt hävda att läraryhögskolan icke synes mig lämpad att omhändera ifrågasatt mycket speciella undervisningsproblem. Skulle en praktisk-pedagogisk utbildning av ifrågasatt slag befinnas erforderlig torde den enligt min mening böra ägas rum vid vederbörande lärosäte.

Lärarhögskolan i Stockholm

Styrelsen för lärarhögskolan delar motionärernas uppfattning, att åt formerna för den akademiska undervisningen bör ägnas avsevärt större uppmärksamhet än som hittills skett. Utan tvivel kan också åtskilliga brister i denna undervisning föras tillbaka på otillräcklig pedagogisk skolning hos en del universitetslärare. Samtidigt måste emellertid styrelsen framhålla svårigheterna att ordna lämplig pedagogisk utbildning med sikte på så mångskiftande förhållanden, som här måste inställa sig. Undervisningsmetoderna blir ju väsentligt olika inom olika ämnesgrupper och kan även inom samma ämne växla betydligt alltefter undervisningens speciella ändamål. Vissa grundläggande kunskaper i pedagogisk psykologi med särskild inriktning på vuxenpedagogik torde visserligen vara betydelsefulla för alla blivande universitetslärare. Utan alltför stora svårigheter torde också kortare kurser här kunna komma till stånd vid de olika universiteten och högskolorna, eventuellt genom medverkan av den kursverksamhet som är knuten till vederbörande universitet eller högskola. Långt svårare måste det vara att tillgodose önskemål om undervisningsövningar på universitetsstadiet. I varje fall skulle anordningar därför kräva resurser av helt annan omfattning än som står till förfogande för lärarhögskolan i Stockholm. Styrelsen anser sig sålunda inte kunna biträda förslaget, att för vinnande av ordinarie akademisk lärartjänst, förenad med undervisningsskyldighet, bör fordras att sökande genomgått en termins praktisk lärarkurs vid lärarhögskolan. Över huvud taget torde böra noggrant uppmärksammas, att om en viss pedagogisk utbildning skall göras obligatorisk för universitetstjänst, detta förutsätter möjligheter att genomföra utbildningen så ändamålsenligt, att den inte kommer att uppfattas som onödigt tidsspillan.

Om styrelsen sålunda inte utan reservationer kan ansluta sig till av motionärerna framförda detaljförslag, i vad de avser lärarhögskolan, finner styrelsen fortsatt utredning av frågorna om pedagogisk skolning för blivande universitetslärare väl motiverad.